

## VERBONDSTHEOLOGIE

D.T. Brinkman

Wanneer Johannes Calvijn schrijft

- 'Door zijn ongeloof heeft Israël zich de bijzondere zegen van God onwaardig gemaakt' (Inst. IV, XVI, 13 en 14)
- 'Niet gelovende Joden worden door God niet meer tot kinderen van Abraham gerekend' (n.a.v. Joh. 8:39)
- 'Israël is ontferd van de belofte' (n.a.v. Lukas 1:69)
- 'de Joden zijn verworpen' (n.a.v. Galaten 4:23)
- de volken nemen de plaats van Israël in'
- 'Israël is uit het verbond gevallen, de heidenen komen als het ware op de open plaats'
- 'de Joden zijn vanwege hun ongeloof uitgesloten, wij nemen hun plaats in'.
- etc.

Maar bovenal wanneer we lezen <sup>1</sup>):

“Aan ‘geloof’ kent Calvijn een beslissende rol toe. Zoals de volkeren door het geloof worden opgenomen in het geslacht van Abraham, zó plaatst Israël zich door ongeloof buiten het verbond. Het gaat daarbij naar zijn mening om het geloof in Jezus Christus, de Messias van Israël en de Heiland der wereld. Als Joden Jezus dus als hun Messias verwerpen, snijden zich af van het geslacht van Abraham. Betrekken we dat op de gemeenschap van het volk van God, de kerk, die volgens Calvijn uit gelovige Joden en gelovige mensen uit de volken bestaat, dan komen we ook bij Calvijn uit bij de zogenaamde vervangingsleer: na de verwerping van Jezus door de Joden gaat de kerk verder onder de heidenchristenen. Nog één niet onbelangrijk punt moet daaraan worden toegevoegd. Omdat de kerk door Calvijn gezien wordt als een gemeenschap van gelovigen, wordt ze tevens gezien als triomferend tegenover Joden. De Joden geloven immers niet in Jezus als de Messias. Israël is daarom bij hem en bij de kerk door de eeuwen heen ‘een teken van Gods gestrengheid’”

Is daarmee in één paar zinnen **de kern** van de **verbondstheologie** weergegeven. De verbondstheologie zoals die door Calvijn is gedefinieerd is een opvatting welke uitgaat van het volgende:

*..als het over de kerk gaat, dan begint de kerk volgens Calvijn al vanaf het begin der schepping. Israël vormt bij hem dus een bestanddeel van de “eeuwige kerk”. Dat heeft als voordeel dat de eenheid van de kerk, van het volk van God, er door wordt benadrukt. Tegelijk heeft het een nadeel. Calvijn beschouwt Israël als volk van God in het Oude Testament doorgaans als van een lagere orde dan de kerk zoals die bestaat sinds het nieuwe verbond.*

De kerkhervormer Zwingli noemt een ander aanvangspunt van het ‘verbond’. In zijn strijd tegen de “wederdopers” (Anabaptisten) en de “dopersen” stelt hij dat het door hen gemaakte onderscheid tussen de Wet en de Genade (een vroege vorm van dispensationalisme) niet juist is.

"Zwingli gaat uit van het verbond dat God met Abraham sloot. Abraham is door Christus behouden evenals wij. Toen gold en nu geldt: God is onze God en wij zijn zijn volk. Christus is de onze en wij zijn door Hem tot kinderen van God aangenomen. De kinderdoop is in het geheel niet problematisch, omdat de kinderen van de gelovigen tot het volk van God te rekenen zijn" <sup>2</sup>)

---

<sup>1</sup> Calvijn's visie op Israël, C.J. van den Boogert, Vrede over Israël, jaargang 50, nr. 5, 11/2006

Een andere bekende ‘verbondstheoloog’ uit de 17<sup>e</sup> eeuw was Coccejus <sup>3)</sup> en hij spreekt Calvijn na:

“Evenals velen van zijn gereformeerde voorgangers na 1600 onderscheidde Coccejus twee fundamentele gestalten van Gods verbond in de geschiedenis: het verbond der werken vóór de zondeval (ante lapsum) en het verbond der genade ná de zondeval (post lapsum). Het werkverbond vatte hij op als een beschrijving van de situatie van de paradijsmens, die door God krachtens het proefgebod (Gen. 2: 16, 17) in een verbondsrelatie gesteld was. Met de verkondiging van de moederbelofte ( of protevangelie in Gen. 3: 15) onmiddellijk na de zondeval trad het genadeverbond in werking. Dit genadeverbond strekte zich uit over twee opeenvolgende dispensaties, de periode vóór de komst van Christus (ante Christum natum) en de periode ná de komst van Christus (post Christum natum). Dit verbond der genade was echter geen incident of een reactie van God, veroorzaakt door de zondeval in de tijd, maar berustte op een eeuwig en vrij besluit van God. Dit besluit noemde Coccejus een ‘eeuwig testament’ (testamentum aeternum).”

Coccejus onderscheid dus feitelijk drie verschillende ‘*dispensaties*’, drie bedelingen (!), in de heilsgeschiedenis:

1. de paradijselijke toestand – afgesloten met de val van de mens;
2. het verbond van God met de mens tót aan Christus
3. het verbond van God met de mens ná Christus.

Opvallend is dan, dat het verbond van de paradijselijke toestand **wél** afgesloten wordt (zondeval) en derhalve een nieuw verbond nodig is, tot aan Christus, en het verbond ná Christus **hetzelfde** verbond is. Men kan zich terecht afvragen of de dood van Christus niet een afsluiten van het 2<sup>e</sup> verbond was en de aanvang van een Nieuw Verbond.

Wanneer we een aantal citaten “uit het verband halen” wordt de verbondstheologie natuurlijk geen recht gedaan. Daar ben ik mij van bewust. Het is de bedoeling van dit artikel echter niet om zeer uitgebreid deze theologie te bespreken maar wel om het grootste probleem van deze opvatting aan te stippen welke meteen de onhoudbaarheid aantoonst hiervan. De Bijbel spreekt namelijk heel anders tot ons!

### Een beter Verbond

In de Hebreeënbrief <sup>Hebr. 8:1-13</sup> wordt helder uiteengezet dat de gelovigen deel zijn aan een **beter verbond**. Opvallend is dat we daar tevens lezen:

“Indien Hij nu op aarde was, dan zou Hij niet eens priester wezen, daar er (hier reeds) zijn om volgens de wet de gaven te offeren” <sup>Hebr. 8:4</sup>.

De Hebreeënbrief is daarmee te dateren in een tijd dat de Tempeldienst nog bestond; immers: we lezen “daar er hier reeds zijn om volgens de wet de gaven te offeren”. Dit is van belang omdat hier blijkt dat er in elk geval twéé verbonden zijn! Die ook nog naast elkaar functioneerden. Hoewel het éérste verbond inmiddels zijn kracht verloren had en buiten werking <sup>Efeze 2:15</sup> was gesteld. Dit verbond staat gelijk aan, of is, de Wet: het verbond gesloten met Israël.

---

<sup>2</sup> “Verbondstheologie-vroeger en nu”, in: Rondom het Woord Jrg.I7 nr.I (febr.1975), 49vv, J. van Genderen

<sup>3</sup> “Verbond, Rijk Gods en Vriendschap. Drie hoofdthema’s uit de theologie van Johannes Coccejus (1603–1669)”- Willem J. van Asselt, *Kerk en Theologie* 54 (2003) 324-335.

Wanneer de verbondstheologie echter “het verbond” éérder plaatst, bij Abraham of zelfs bij de zondeval, dan wordt over het hoofd gezien dat de Bijbel dit niet doet; immers: onder andere de Hebreeënschrijver maakt duidelijk dat “het verbond” ⇔ de Wet is.

### Het verbond met Abraham

Het verbond met Abraham is een **aards verbond**, en een **onvoorwaardelijk verbond**. Het is een verbond in verband met de landsbelofte. Dit is een **éúwig verbond**, dat niet door Israël gebroken kán worden. Ook hier mist de verbondstheologie de kern wanneer zij zegt dat Israël dit verbond gebroken heeft omdat er géén voorwaarden gesteld zijn aan de mens (Abraham) die het aangaat (en zijn nageslacht) en het **dus niet te breken is!**

Het verbond met Abraham bevat drie centrale beloften:

1. de landbelofte aan Israël <sup>Genesis 12:1 e.a.</sup> waarvan de exacte landsgrenzen zijn terug te vinden in Genesis 17:18 v.v.;
2. de nakomelingen - het onvruchtbaar geachte echtpaar werd nakomelingen beloofd, en niet alleen dat: ze zouden ook een groot volk zijn <sup>Genesis 12:2 e.a.</sup>;
3. de zegen voor anderen - niet alleen zouden zij zelf "voordeel hebben" aan of door dit verbond, Israël zou, als volk, een zegen zijn voor anderen. Genesis 12:2: "En wees een zegen", Genesis 12:3 "Ik zal zegenen, die u zegenen"... Zie ook Genesis 22:18.

Dit verbond is nooit op de kerk toe te passen ténzij we het gaan ‘vergeestelijken’. Er is vanuit de gezonde hermeneutische principes dan ook geen andere verklaring mogelijk dan de letterlijke uitleg mede gezien het feit dat dit verbond ook eeuwenlang letterlijk genomen is en moest. Immers, Abraham en zijn nakomelingen hebben conform de belofte er gewoon én .. ze wonen er tegenwoordig weer! Er is daarom geen enkele reden deze belofte (in een later stadium) een ‘geestelijke toepassing’ te gaan geven.

### Voorwaardelijk verbond

Het é enige ‘voorwaardelijke verbond’ dat gesloten is, is derhalve de verbondssluiting bij de Sinaï. Dit is het verbond dat Israël gebroken had vgl. het boek Hosea! Désondanks wordt er in de toekomst een nieuw verbond gesloten met Israël <sup>Jeremia 31:31-40</sup>.

Nadrukkelijk stelt de Here bij monde van de profeet Jeremia:

..”dat Ik met het huis van Israël en het huis van Juda **een nieuw verbond** sluiten zal. **Niet** zoals het verbond, dat Ik **met hun vadersen gesloten heb** ten dage dat Ik hen bij de hand nam, om hen uit het land Egypte te leiden: **mijn verbond, dat zij verbroken hebben**”..

Het Nieuwe Verbond met Israël en Juda - let op dat ze beiden genoemd worden!- wordt bevestigd in Ezechiël 36:24-30. In dit verband kunnen we overigens ook denken aan soortgelijke beloften zoals bijvoorbeeld in Hosea, waar "Lo Ami" (= niet mijn volk) weer Ami (= Mijn Volk) wordt. Vergelijk Hosea 11 en 14. Het Nieuwe Verbond is eveneens een onvoorwaardelijk verbond. Daarnaast is het ook **een eeuwig verbond**.

Aangezien dit verbond **niet primair toepasselijk is op- of bedoeld is voor de kerk**, immers: het is aan Israël beloofd, kan ook het verbond welke er door vervangen wordt (de Wetsluiting, zie de tekst in Jesaja) niet toepasselijk worden verklaard op de kerk.

De verbondstheologie stuit dus op een groot aantal Bijbelse bezwaren. Ook de Bijbel met kanttekeningen, stelt als commentaar bij Jeremia’s profetie:

“In deze zin wordt de verhouding tussen de HERE en Israël op het heerlijkst getekend (...) Onder herinnering aan de uitredding uit Egypte, toen Israël ook in de woestijn zijn God

vond, wordt hier ook voor de toekomst gezegd, dat het volk genade zal vinden in het land der ballingschap” (etc), <sup>4</sup>

Er is dus sprake van een toekomstig herstel van de relatie tussen God én zijn uitverkoren volk, Israël. Wanneer nu de kerk deze plaats –van Israël- zou hebben ingenomen en deelgenoot zou zijn geworden aan dit verbond, kan dat alléén wanneer de kerk **geen** deel heeft aan deze **herstelde relatie** met de Here God!

De Hebreëen-schrijver stelt echter tóch dat de Christus-gelovige **deelgenoot** is van een ánder, een béter verbond dan het oude verbond (van de wet) tussen God en Israël:

“Nu echter heeft Hij een zoveel verhevener dienst verkregen, als Hij de middelaar is van een beter verbond, waarvan de rechtskracht op betere beloften berust. Want indien dat eerste onberispelijk ware geweest, zou er geen plaats gezocht zijn voor een tweede. (...) Als Hij spreekt van een nieuw (verbond), heeft Hij daarmee het eerste voor verouderd verklaard. En wat verouderd en verjaart, is niet ver van verdwijning.” <sup>Hebreëen 8:6-7,13</sup>.

Waarom was dit een **beter** verbond? Het was op een onvoorwaardelijke belofte gegrondvest. Het oude verbond was een verbond dat gebaseerd was op angst <sup>Hebreëen 2:2, 12:25-26</sup>.

De Hebreëen-schrijver wijst er op dat

- a) Christus de Hogepriester is van het bétere verbond (Hebr. 8:1)
- b) Dat Hij ónze hogepriester is (Hebr 8:1);
- c) Dat Hij dienst doet in de wáre tabernakel, opgericht door de Here zélf (Hebr. 8:2)
- d) Dat dit de tabernakel is waarvan de áárdse tabernakel slechts een afschaduwing was door een mens gemaakt (Hebr. 8:5);
- e) Dat Christus de middelaar is van dit bétere verbond (Hebr. 8:6) waarvan de rechtskracht op betere beloften berust (immers: onvoorwaardelijk!);
- f) Dat, wanneer dat éérste verbond ‘onberispelijk’ was er geen twééde, betere, nodig was geweest – het éérste was immers een tuchtmeester tót Christus <sup>Galaten 3:24</sup> – en
- g) Het oude verbond is verouderd verklaard door de komst van het nieuwe verbond.

### Israël of.. de kerk?

Waarom wordt, wanneer er sprake is van dit Nieuwe, bétere, verbond voor de gelovigen dan door de Hebreëen-schrijver Jeremia aangehaald wanneer dit een profetie voor Israël is? Alles lijkt er immers op te wijzen dan dat de kerk dan dit verbond krijgt ‘toebedeeld’ en Israël verworpen is? Dit is té eenvoudig gesteld.

Waar gaat het de Hebreëenschrijver in dit gedeelte om? Is de vraag hier “wie deelgenoot is aan het verbond” of, is er een andere vraag gesteld? Het gedeelte begint met:

“De hoofdzaak van ons onderwerp is, dat wij zulk een hogepriester hebben, die gezeten is ter rechterzijde van de troon der majesteit in de hemelen, de dienst verrichtende in het heiligdom, in de ware tabernakel, die de Here opgericht heeft, en niet een mens.’ (Hebr. 8:1-2)

De hoofdzaak is níet het verbond, maar de taak of rol welke Christus Jezus heeft! Het gaat over Zijn bediening als hogepriester, middelaar, van het Nieuwe Verbond **mét Israël**. Israël heeft deze Middelaar nog niet aanvaard. Wij mogen, door ons geloof, in dát verbond nu reeds delen. Dát is het ‘geheim’ van Hebreëen 8! Israël, zo leert Jeremia ons, zál tot geloof komen en Hem erkennen als Hogepriester en Middelaar. Maar wie nú reeds geloofd mag alvast délen hierin!

<sup>4</sup> Bijbel met kanttekeningen, editie 1959, Jesaja-Klaagliederen, pg. 249

Paulus zegt dan ook dat wij als NT-ische geloven zijn geënt op Israël, dat we déél hebben hieraan, maar zeker niet dat het verbond op de kerk of gemeente is óvergegaan <sup>Romeinen 11</sup>.

### Het falen van de verbondstheologie

De verbondstheologie schiet dus schromelijk tekort in haar visie op het werk van Christus, de positie van Israël en de Gemeente én het juist toepassen van de verschillende verbonden op de juiste personen of groepen. Daarnaast is ten onrechte de gedachte ontstaan dat de kerk is “vanaf het begin” en Israël een déél er van uitmaakt, terwijl de zaak andersóm ligt: wij, de Gemeente of kerk, zijn als “wilde loot” **op Israël** geënt! <sup>Rom 11:17</sup>

Een snelle blik op onze Bijbel leert dit reeds:

“Het is eenvoudig te zien dat de Bijbel in twee delen is verdeeld. Deze delen worden het Oude en het Nieuwe Testament genoemd. Het woord Testament –in dit verband- betekent een verbond of een overéénkomst. Het Oude Testament is God’s verbond met de mens vóór Christus’ komst, het Nieuwe Testament is God’s verbond met de mens dóór Zijn Zoon, de Here Jezus Christus” <sup>5)</sup>

Paulus schrijft in Romeinen 10:4-10

Want Christus is het einde der wet, tot gerechtigheid voor een ieder, die gelooft. Want Mozes schrijft: De mens, die de gerechtigheid naar de wet doet, zal daardoor leven. Maar de gerechtigheid uit het geloof spreekt aldus: Zeg niet in uw hart: Wie zal ten hemel opklimmen? namelijk om Christus te doen afdalen; of: Wie zal in de afgrond nederdalen? namelijk om Christus uit de doden te doen opkomen. Maar wat zegt zij? Nabij u is het woord, in uw mond en in uw hart, namelijk het woord des geloofs, dat wij prediken. Want indien gij met uw mond belijdt, dat Jezus Heer is, en met uw hart gelooft, dat God Hem uit de doden heeft opgewekt, zult gij behouden worden; want met het hart gelooft men tot gerechtigheid en met de mond belijdt men tot behoudenis.

Wanneer de Hebreeënschrijver Jeremia citeert,

“Ik zal mijn wetten in hun verstand leggen, en Ik zal die in hun harten schrijven (...) want allen zullen zij Mij kennen, van de kleinste tot de grootste onder hen. Want Ik zal genadig zijn over hun ongerechtigheden, en hun zonden zal Ik niet meer gedenken”

Doet hij dit dus met het oog op wat wij hier, in Romeinen 10 onder andere, gelezen hebben! Onze zonden gedenkt Hij niet meer, Zijn wetten zijn in onze harten gelegd. Wat een schitterend vooruitzicht dat we ééns, sámen met God’s Volk, Israël, één zullen zijn en samen zullen delen in dat Nieuwe, dat **BETERE**, verbond! Eén kudde, één Heer! <sup>Johannes 10:16</sup>

---

<sup>5</sup> Survey of the Old Testamen, I, Moody Bible Institute, pg. 2